

LIBRIS

We know
books

VIOREL OLARU

**ISTORIE ȘI LITERATURĂ
ÎN PERSIA**

DE LA ZOROASTRU LA
REPUBLICA ISLAMICĂ MODERNĂ

paideia

emblematic

București, 2025

CUPRINS

CUVÂNTUL AUTORULUI	7
--------------------	---

INTRODUCERE	31
-------------	----

I

ORIGINI. ZOROASTRU, AHEMENIZII ȘI GRECII	27
MEZII ȘI PERSANII	31
PROFETUL CARE RÂDEA	32
CYRUS ȘI AHEMENIZII	39
REVOLTA RELIGIOASĂ	46
IMPERIUL RECONSTITUIT	50
IMPERIUL ȘI GRECII	54
MACEDONIA-FRUCTUL STRĂIN	58

II

RENAȘTEREA IRANIANĂ. PARTII ȘI SASSANIZII	65
CĂLĂREȚII RĂZBOINICI	66
MARELE DUȘMAN AL ROMEI ÎN ORIENT	69
SOL INVICTUS	76

RENAȘTEREA PERSANĂ	79
PROFETUL NEGRU	86
RĂZBOIUL REÎNNOIT.	92
RELUAREA OSTILITĂȚILOR CU IMPERIUL ROMAN	92
DEZORDINE, REVOLUȚIE ȘI IUBIRE LIBERĂ	96
KHOSROW ANUSHIRVAN	103
KHOSROW PARVIZ	106

III

ISLAMUL ȘI INVAZIILE.

ARABII, TURCII ȘI MONGOLII · RECUCERIREA IRANIANĂ.	111
DUMNEZEU VORBEȘTE OMENIRII, AUDE ȘI RĂSPUNDE	113
PROFETUL MUHAMMAD	117
CUCERIREA ARABĂ	126
OMAYYAZII ȘI ABBASIZII	130
IRANUL DUPĂ CUCERIREA ARABĂ.	140
'AĠAM ȘI MIȘCAREA SHU'UBIYYA	143
SAMANIZII	145

IV

BEȚI DE IUBIRE. POEȚII, SUFIȚII ȘI QALANDARII	147
RUDAKI	148
BABA TAHER ('URVAN)	153
KISA'I MARVAZI	160
DINASTIA GHAZNAVIDĂ (977 - 1186) ·	162
SULTANUL MAHMUD	162
GORGANI	166
POETUL LA CURTEA REGALĂ ÎN PERSIA.	167
AMBIANȚA TRADIȚIONALĂ	167
POEZIA CLASICĂ PERSANĂ	171

MATHNAVIUL	179
POEZIA DIDACTICĂ	180
FERDOWSI, DOMNUL CUVÂNTULUI VERITABIL	182
SHAHNAMEH-YE FERDOWSI.	186
O ODĂ ATEMPORALĂ ADUSĂ MOȘTENIRII ȘI EROILOR IRANULUI.	186
'ONSURI ('UNSURI)	187
NASIR KHOSROW	191
MANUCHEHRI	193
'OMAR KHAYYAM	196
AYYUQI	200
NEZAMI GANJAVI	203
SUFISMUL, UN FENOMEN CONTROVERSAT ÎN ISLAM	205
SUFISMUL ÎN PERSIA	208
QALANDARUL	211
MARII POEȚI SUFI: SANA'I, 'ATTAR, RUMI	215
SANA'I	215
'ATTAR, APOSTOLUL IUBIRII	221
RUMI	224
APOGEUL: SA'DI ȘI HAFEZ	230
SA'DI	230
BUSTANUL ȘI GOLESTANUL – DOUĂ VÂRFURI GEMENE	238
HAFEZ	244
QAZELUL, LIRICA IUBIRII	252
TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ALE PERSOANEI IUBITE.	
IMAGISTICA POETICĂ	254
TIMUR ÎN IRAN	258

V

ȘIISMUL ȘI SAFAVIZII	265
----------------------	-----

ORIGINILE ȘIIISMULUI. 'ASHURA, TA'ZIEH	266
'ASHURA	273
TA'ZIEH	275
SAFAVIZII	277
ABBAS CEL MARE	283

VI

PRĂBUȘIREA SAFAVIZILOR. ȘAHUL NADER.

INTEREGNUL DIN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMII ANI AI DINASTIEI QAJAR	299
REVOLTA AFGANĂ	304
ROBUL LUI TAHMASP	307
ȘAHUL NADER	312
NOI HĂRȚI ALE IADULUI	324
REÎNCEPEREA RĂZBOAIELOR	328
SCHIMBĂRI RELIGIOASE: SEMINȚE ALE REVOLUȚIEI	333
ȘAHUL FATH 'ALI	338
ÎNTÂLNIREA CU OCCIDENTUL. DIPLOMAȚIE ȘI RĂZBOI	340

VII

CRIZA MONARHIEI KHAJAR. REVOLUȚIA DIN 1905-1911.

ASCENSIUNEA LA TRON A DINASTIEI PAHLAVI	351
MIȘCAREA BABI, ȘAHUL NASER OD-DIN ȘI AMIR KABIR	354
SURORI URÂTE: RUSIA, MAREA BRITANIE ȘI CONCESIILE	360
JAMAL AL DIN AL-AFGHANI	367
ALUNECAREA ÎN REVOLUȚIE	370
MASHRÚTEH	374
PRINȚUL FERMECAT	382
PERSIA, PETROLUL, BASTIMENTE DE RĂZBOI ȘI	
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	385
NON ACORDUL ANGLO-PERSAN ȘI REZA KHAN	390

VIII

PAHLAVII ȘI REVOLUȚIA DIN 1979	397
OM DE ACȚIUNE	398
MĂȘTI NOI ȘI ACELEAȘI SURORI URÂTE	406
MOSSADEQ	416
DOMNIA ȘAHULUI MOHAMMAD REZA ȘI REVOLUȚIA ALBĂ	422
KHOMEINI	427
BOOMUL PETROLULUI ȘI EXPANSIUNEA	430
REVOLUȚIA ISLAMICĂ	443

IX

RENAȘTERE ISLAMICĂ, RĂZBOI ȘI CONFRUNTARE,	
POEZIE PERSANĂ MODERNĂ	447
RĂZBOI	456
MOARTEA ȘI RECONSTRUCȚIA	459
POEZIA CONSTITUȚIONALĂ ȘI A VERSULUI ALB (1905-1979)	469
SIMIN BEHBAHANI	472
DEZVOLTAREA POEZIEI DE STAT	
DUPĂ REVOLUȚIA ISLAMICĂ (1979) ȘI PÂNĂ ÎN PREZENT	479
REFORMĂ?	485
CULTURA PERSANĂ ÎN EUROPA	490

X

IRANUL AZI, O PREZENȚĂ PERMANENTĂ ȘI	
IMPORTANTĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU	493
DISPUTA NUCLEARĂ	503
EPILOG	507

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	517
-----------------------	-----

INDEX	539
-------	-----

INTRODUCERE

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea și primii ani de început de mileniu III și veac XXI, Iranul s-a aflat în centrul scenei afacerilor mondiale, mai prezent în știrile presei internaționale decât multe alte țări mai mari și mai importante ale lumii contemporane. Revoluția din februarie 1979, constituirea Republicii Islamice, luarea diplomaților americani de la Teheran drept ostatici în noiembrie 1979 și confruntarea ulterioară cu SUA, războiul cu Irakul din 1980-1988, conflictul internațional referitor la politica sa nucleară împreună cu sancțiunile primite ca urmare a acestei politici sunt doar câteva evenimente care explică interesul opiniei publice mondiale față de această națiune, situația în care se află în prezent Iranul și atitudinea, general negativă, din prezent, a Occidentului în ceea ce îi privește pe iranieni, existând însă, ca întotdeauna, speranța că lucrurile se vor schimba în bine! Interesul contemporan față de Iran a avut drept consecință o emulație în lumea științifică. Asistăm astfel la publicarea a tot mai multor studii menite să facă cunoscută istoria popoarelor ce au trăit și cultura care a înflorit pe acele meleaguri. Se remarcă, de asemenea, lucrările cu caracter polemic, referitoare la aceleași subiecte, scrise de autori persani care contestă folosirea teoriilor și metodelor de cercetare europene și americane în studiul istoriei și literaturii iraniene, contestând concluziile unor lucrări erudite,

cum ar fi cele ale lui Edward G. Browne („A Literary History of Persia”, in four volumes, London 1925). Fascinația exercitată de această națiune a Orientului nu este un fenomen modern și nici contemporan. Iranul se mândrește cu o istorie de mii de ani! O țară străveche, de o bogăție și varietate copleșitoare în ce privește geografia, istoria, arta, arhitectura, limbile, literatura, civilizațiile și cultura. Până la începutul secolului al XX-lea, când șahul Reza Pahlavi a decretat că țara pe care o conducea să fie numită Iran, Persia era numele sub care era cunoscută în Occident și aceasta deoarece, când grecii au intrat în contact, prima dată, cu iranienii, perșii erau neamul stăpânitor care edificase deja marele Imperiu Persan. În anumite părți ale Iranului, au existat însă civilizații, încă înainte ca triburile ariene nomade să pătrundă în ținuturile respective, în mai multe valuri imigraționiste, în milenii III și II î. H. Dintre civilizațiile precedente venirii arienilor, elamiții biblici au edificat-o pe cea care avea să-și pună amprenta asupra evoluției ulterioare a societăților umane din acele locuri. Triburile ariene s-au stabilit pe platoul iranian și, până la sfârșitul primului mileniu de dinainte de Hristos, mezii, perșii, bactrienii și parții au populat partea centrală și de vest a acestuia, iar paștunii și baluchii s-au stabilit în partea sa de Răsărit. Au existat și alte neamuri iraniene, precum sciții și alanii, care au rămas însă nomazi și au hălăduit prin alte părți ale lumii, în special prin stepele din nordul Mării Negre, ajungând de multe ori și prin ținuturile noastre. Sciții, deși rude, aveau să hărțuiască viitoarele imperii de pe pământ iranian, executând raiduri în scop de jaf în interiorul granițelor acestora.

Mulți istorici consideră că iranienii erau mai degrabă o rasă de oameni decât o etnie, perșii, de pildă, fiind doar un popor printre altele de același neam, ceea ce explică o seamă de realități din zilele noastre. Astfel, Afghanistanul și Tadjikistanul de astăzi aparțin, atât în termeni istorici, cât și culturali, entităților mai largi iraniene, dar aria culturală iraniană s-a extins de-a lungul timpurilor, incluzând, pe lângă cele trei țări

– Iran, Afghanistan și Tadjikistan –, și regiuni mari din nordul Indiei, Caucaz și Anatolia. Devine evident faptul că, pe lângă persană, au existat și continuă să fie limbi iraniene vii, folosite de popoarele respective. De menționat este faptul că popoarele celor trei țări, la care am făcut referire mai sus, vorbesc variante ale limbii persane și se pot înțelege între ele în conversații uzuale și, de asemenea, își permit să-și savureze, reciproc creațiile literare. În Iranul de astăzi sunt vorbite mai multe dialecte, „farsi” fiind cuvântul folosit pentru a denumi doar limba oficială și literară a țării, al cărui echivalent românesc, împământenit prin uz și tradiție, este „limba persană”.

Cititorul trebuie să nu uite că, în decursul istoriei, cuvântul Persia a desemnat și Imperiul Persan care, în perioadele sale de apogeu, cuprindea în interiorul său un teritoriu mult mai vast decât cel al Iranului contemporan, incluzând țări și popoare non-iraniene, cum a fost Egiptul, de pildă! Astfel, Iranul de astăzi ocupă o parte din întinsul platou iranian, care, cândva, a făcut parte, în întregimea sa, din Imperiul Persan. Și acum, ca suprafață, țara este mare, mai mare decât Marea Britanie, Franța, Spania și Germania la un loc! În general, terenul este accidentat și arid și, cu excepția a două regiuni joase, este format din munți și deșerturi. Există două lanțuri muntoase, Elburz în nord, întinzându-se din Caucaz, în nord-vest, până în Khorasan în est, și munții Zagros, care traversează zona centrală a țării din vest spre sud-est; două mari deșerturi – Dasht-e Kavir și Dasht-e Lut, ambele situate în partea răsăriteană a Iranului și nelocuibile; două zone joase – una fiind litoralul Mării Caspice, a cărei altitudine este negativă, adică se află sub nivelul mării, având un climat subtropical; iar cea de-a doua – câmpia Khuzistanului din sud-vest, o continuare a pământurilor fertile ale Mesopotamiei, fiind udată de singurul râu important al Iranului, Karun.

Prin urmare, pământ este din belșug, dar apa este puțină, o stare de fapt care a jucat un rol important nu numai în determinarea

caracteristicilor agriculturii iraniene, ci, mai ales, în apariția unor factori de natură sociologică, printre care se numără și cauzele care au dus la crearea și natura statelor iraniene, precum și relația specifică instituită între stat și societate. Terenul muntos și deșertic, în mod firesc, a determinat populația iraniană să trăiască în grupuri relativ izolate. În cea mai mare parte a țării, cultivarea terenului și creșterea animalelor erau posibile numai unde minimul de apă necesar vieții era asigurat de ploi, de un mic fir de apă, de un *qanat* (canal subteran) ori de o combinație între aceste surse.

Satul iranian tipic mic și izolat – producând tot ce îi era necesar pentru subzistență – era rezultatul uscăciunii pământului, iar lipsa apei făcea ca asemenea sate să poată fi create numai la mari distanțe unul de altul și, în felul acesta, s-au dezvoltat ca o unitate productivă și socială independentă, prea mică, însă, pentru a constitui o bază de dezvoltare feudală, întrucât nu putea produce acel surplus care să asigure existența unui nobil feudal, a curții și suitei sale. De asemenea, satele erau prea depărtate între ele ca să asigure în comun o asemenea bază. Ariditatea pământului și marile depărtări existente între unitățile social-economice din Iran s-au combinat și au împiedicat apariția unei societăți și a unui stat feudal asemănătoare celor care sunt cunoscute în istoria Europei.

În Europa feudală, proprietatea asupra pământului era independentă față de stat, aparținând, în principal, unei aristocrații, care îl lasă moștenire urmașilor, perpetuându-și astfel existența chiar și după epoca feudală.

Proprietarii de pământ formau clasa conducătoare a societății feudale europene și erau reprezentați de stat. Nu acesta era cazul în Iran, unde statul era proprietarul nominal al întregului pământ din care reținea o parte pentru sine, iar restul îl dădea diverșilor moșieri și fermieri ca să-l lucreze contra unor taxe. Cei care lucrau pământul în Iran nu

dețineau nici un fel de drept de proprietate, ei având doar privilegiul de a se bucura de unele din beneficiile aduse lor de terenurile statului. Acest privilegiu putea fi anulat dacă și când statul dorea (desigur, această dorință putea fi realizată dacă statul avea forța și mijloacele pentru ca să o pună în practică!). În Iran, clasele sociale erau, în totalitatea lor, dependente de stat, statul situându-se deasupra piramidei sociale. În general, toate statele iraniene edificate de iranieni sau de popoare de altă obârșie, dar pe teritorii iraniene, au avut drept de viață și de proprietate asupra supușilor lor, indiferent de clasa socială din care făceau aceștia parte; o putere și un drept pe care nimeni, nici în cele mai despotice state absolutiste din Europa, nu le-a avut vreodată. Această proprietate asupra pământului nu a putut, însă, să elimine existența triburilor nomade autonome și a formelor statale create de ele și pe care statul n-a fost capabil să le supună. Problema constă în faptul că în interiorul țării nu au apărut nobili permanenți care să fie egalii (păiri) șahului sau ai prinților guvernatori de provincii și să fie părtașii acestora la conducerea statului. În principiu, șahul avea toată puterea și acesta-i conferea dreptul de viață și moarte asupra oricărui om trăitor în regatul său, de la prinții de sânge regal și primul-ministru până la ocupanții celei mai de jos trepte a scării sociale. El putea expropria orice prinț, vizir, moșier sau negustor, bineînțeles dacă avea și puterea să o facă. Nu exista nici lege, nici tradiție care să-l împiedice să o facă. Deci, cea mai importantă caracteristică a guvernării, a puterii în general, era arbitrariul, totul reducându-se la voința șahului sau a altui conducător aflat pe trepte subalterne acestuia. Aceasta nu înseamnă că toată guvernarea era centralizată, că exista o intervenție permanentă a statului în viața supușilor săi, ci înseamnă că în toate domeniile în care statul dorea să intervină, putea să o facă, pentru că nu exista legal sau tradițional nimic care să-l oprească. Era un sistem întâlnit și în alte societăți asiatice, dar nu obișnuit în Europa, mai ales cea Occidentală.

În societățile persane se considera că viața și bunăstarea tuturor cetățenilor regatului emanau de la șah și depindeau de voința lui. El era locțiitorul sau adjunctul lui Dumnezeu pe pământ și se situa cu câteva trepte deasupra celorlalte ființe umane, inclusiv a fiilor săi și a celorlalți prinți. Chiar dacă era primul fiu al șahului aflat anterior pe tron, ceea ce foarte adesea el nu era, legitimitatea lui nu se datora acestui fapt sau că ar fi aparținut dinastiei domnitoare, ci decurgea direct din Grația Divină, numită „*farr*” în persană. Acest concept a supraviețuit și în vremurile Islamului, când *farr* și titluri, cum ar fi Umbra Atotputernicului pe pământ sau Axul Universului s-au folosit pentru a descrie gloria și măreția șahului. Întrucât Grația Divină stătea la baza legitimității unei domnii, niciodată nu era sigur cine va urma la tron, pentru că, în practică, aceasta însemna că oricine putea pretinde puterea și să o ia, inclusiv prin forță, dacă putea. Așa se face că invariabil au existat conflicte, deseori sângeroase, legate de succesiunea la tron, uneori izbucnind războaie civile între pretendenți. Câștigătorul, în virtutea victoriei obținute, devenea și beneficiarul și protejatul Grației Divine. Se spune că o modalitate mai pașnică prin care Grația Divină își făcea cunoscut alesul era nechezatul cailor (!) Toți pretendenții la tron, scriu unele istorii, se adunau și înnoptau într-un anumit loc, iar cel al cărui cal necheza primul, la ivirea zorilor, era proclamat șah (!)

Absența unei legislații și a unor cutume de tipul celor existente în întreaga istorie a Europei, nu înseamnă că în Iran nu au fost norme și reguli, ci înseamnă că nu erau legi durabile sau nu se aplicau. De pildă, după venirea Islamului, șari'a a pus la dispoziția societății musulmane coduri de norme civile și penale foarte elaborate, în realitatea cotidiană, însă, normele respective se aplicau doar în măsura în care nu intrau în conflict cu voința puterii!

Societatea, endemic, respingea statul, deși au existat perioade scurte de timp, dar repetate, în decursul istoriei, când au funcționat anumite

metode de legitimare și negociere între stat și societate, pentru că societatea nu era într-o stare de rebeliune perpetuă, revoluții și războaie izbucnind, de regulă, când statul era considerabil slăbit de factori interni sau externi ori de o combinație a acestora. Se susține de către unii istorici și sociologi că, în întreaga istorie iraniană, statul a tins spre instaurarea unei puteri absolute și arbitrare, *estebdad*, pe când societatea tindea spre rebeliune și haos. Cursul istoriei iraniene, în toate epocile, a avut o evoluție ciclică: domniile absolutiste, puternice și arbitrare; domniile slabe, dar arbitrare; revoluție; haos – din haos ieșindu-se, de regulă, prin acțiunile unei personalități puternice, care instaura un regim autoritar și ciclul se relua!

Revoluțiile tradiționale iraniene aveau drept scop să înlocuiască un conducător „nedrept”, cu unul „drept”, nefiind axate pe ideea schimbării sistemului domniilor arbitrare, care au fost considerate, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca fiind firești. Schimbarea sistemului a devenit un deziderat numai la începutul secolului al XX-lea, pe timpul Revoluției Constituționale (1905-1911) (*Enqlāb-e mashruteh*), și a fost inspirat de faptul că, în secolul precedent, intelectualitatea iraniană a realizat că statele europene moderne aveau la bază legea.

Nu trebuie să se tragă concluzia că societatea iraniană a stagnat în evoluția ei istorică, din contră, datorită faptului că o „societate” dura o perioadă scurtă de timp, schimbările erau mai frecvente decât în Europa, singurele lucrări care au persistat în istoria iraniană au fost natura arbitrară a puterii și nesiguranța zilei de mâine.

În asemenea condiții, nici șahul nu era sigur că fiul său favorit îi va urma pe tron, un ministru, un guvernator sau oricare alt înalt funcționar știa că în orice moment își putea pierde postul, averea și, nu de puține ori, odată cu ele, și viața lui, și chiar a familiei sale. Un om bogat nu era sigur că își putea păstra toată sau parte din averea sa vizavi de puterea centrală, de guvernatorul local sau alte persoane puternice ale zilei. Cu atât mai puțin, erau siguri acești oameni că puteau lăsa

moștenire descendenților dregătorii sau proprietăți. De aici rezultă clar că rareori se luau decizii care să aibă în vedere perioade de lungă durată. Zicala persană conform căreia: „Nu se știe cine va fi mort și cine va fi viu peste șase luni!” sintetizează cât se poate de bine atitudinea pe care acești oameni au avut-o și poate o mai au în legătură cu timpul, predicția și planificarea.

O caracteristică deosebită a statelor iraniene a constituit-o existența pe teritoriile lor a populațiilor nomade. Nicio discuție despre istoria economică, societatea, organizarea statală sau cultura Iranului nu este completă, și acestea nici nu pot fi înțelese, dacă nu ținem seama de popoarele sale nomade, începând cu persii, care au edificat primul imperiu iranian, și terminând cu qajarii, care au constituit dinastia domnitoare până la începutul secolului al XX-lea. În căutarea unor pășuni mai mănoase, o mare varietate de popoare iraniene și turcice au migrat și s-au stabilit în interiorul Iranului, venind dinspre nord, nord-est și est, dar, odată ce s-au stabilit în regiune, s-au văzut nevoite să se apere împotriva unor hoarde care veneau din exterior sau a unor triburi locale, din interiorul țării. Ariditatea, dar, mai ales, presiunea exercitată de creșterea populației în locurile lor de baștină, i-au determinat pe acești nomazi să vină în Persia, iar puținătatea apei și condițiile climaterice din Iran erau cauza deplasărilor anuale de la reședințele de vară la cele de iernat și invers. Se explică astfel de ce nomazii au fost cei care, de la început, au întemeiat statele iraniene, și aceasta nu doar pentru că erau luptători, războinici, nobili, ci și pentru că puteau aduna surplusul produselor de pe un vast teritoriu, ceea ce le-a permis să edifice cunoscutele state centralizate puternice, iar ei să fie prezentați, romantic, ca superiori populațiilor sedentare, atât în folclor, cât și în literatura cultă.

O consecință a situării țării la o încrucișare de drumuri a făcut ca, în prezent, Iranul să fie un stat multilingvistic, iar diversitatea etnică și lingvistică să constituie o altă trăsătură definitorie a acestei țări. În fapt,

persana este singura limbă oficială a statului, deși este limba maternă a numai cu puțin peste jumătate din populația țării. Din punct de vedere lingvistic, teritoriul Iranului poate fi imaginat sub forma a două cercuri concentrice: locuitorii din cercul interior vorbesc persana, iar locuitorii cercului exterior vorbesc alte limbi iraniene (kurda, baluchi), turcice (azeră, turkmenă), semitice (arabă, asiriană). În perioada modernă, în special în timpul dinastiei Pahlavi, s-a urmărit asimilarea prin măsuri coercitive a acestor comunități lingvistice, promovându-se utilizarea exclusiv a limbii persane în educație, administrație și mass-media. Pe de o parte, se urmărea împiedicarea dezvoltării firești și consolidării acestor limbi, care amenințau să devină un simbol al identității naționale, iar, pe de altă parte, asimilarea naționalităților nonpersane se încadra în politica de impunere a arianismului, susținută de naționaliștii iranieni. Mulți intelectuali iranieni erau adepții promovării acestei politici de asimilare forțată, susținând că persana, o limbă nobilă, este singura limbă a Iranului și afirmând că alte limbi vorbite în Iran, cum ar fi kurda, sunt doar niște dialecte ale limbii persane. În aceste condiții, exceptând anumite perioade de vulnerabilitate a statului, când minorităților li s-au acordat mai multe libertăți, mai ales în timpul dinastiei Pahlavi, tradițiile culturale ale acestor comunități, incluzând limba, literatura, vestimentația, muzica etc. au fost interzise.

Există cinci minorități naționale și lingvistice importante, însumând aproximativ 50% din populația Iranului, care au o identitate bine definită prin caracteristici culturale, istorice, geografice ș.a. Aceste minorități sunt: azerii și turkmenii (care vorbesc limbi turcice), kurzii și baluchii (vorbitori de limbi iraniene, înrudite cu persana) și arabii. În afara acestor grupuri majore, există numeroase alte grupuri etnice care vorbesc dialecte ale acestor limbi, cum ar fi lurii, bakhtiarii, laki, gilaki, taleshi.

Din punct de vedere geografic, persanii locuiesc în provinciile centrale și estice ale Iranului, azerii în provincia Azerbaijanului de vest, dar și în Ardebil, Zanjan și Khorassan, kurzii în Kurdistan, Kermanshah